

ДОИР БА МАСЪАЛАИ НОМГУЗОРИИ МАҚОМҲОИ «ШАШМАҚОМ»: БУЗРУК Ё БУЗУРГ?

Вақте сарчашмаҳои қарни 19, аз ҷумла «Баёзҳои «Шашмақом» ва дар-сҳои танбӯри хоразмиро доир ба «Шашмақом» мавриди омӯзиш қарор медиҳем, мебинем, ки номи мақомҳо ҳамма яқсонанд: Рост, Бузург, Наво, Дугоҳ, Сеғоҳ ва Ироқ. Вале дертар — дар оғози садаи ХХ дар номи мақомҳо як андак дигаргунӣ рӯй дод. Дар ин ҳусус бо таъки ба сарчашмаҳои таърихӣ ва китобҳои чопшуда доир ба «Шашмақом» метавон натиҷагирӣ кард.

Пайдост, ки нотаи танбӯри хо-размӣ ба забони ўзбекӣ бошад ҳам, он тибқи забони форсӣ ба расмият дароварда шуда буд. Дар онҳо номи мақомҳо ва истилоҳҳо, аз қабали Бузург, Наво, Сеғоҳ, ҳамчунин, қис-мҳои композитсионӣ, мисли боғўй, оҳанг, хона... дақиқ ҳифз шудаанд.

Суҳан кўтоҳ, нодуруст хондан ва талаффузи қардани номи мақомҳо аз оғози садаи ХХ, тавре ки дар китоби В.Успенский — «Шашмақом» ба қайд гирифта шудааст, ба мушоҳада ме-расад.

Ҳамчунин, бояд илова кард, ки китоби Мулло Бекҷон — «Хоразм му-сиқии таърихчиси» («Таърихи мухта-сар мусиқии Хоразм») низ дар ҳаҷми давр (соли 1925) рӯйи чопро дида-аст. Дар он низ истилоҳи Бузрук дар шакли Бузург омадааст, ки фарқ дар як ҳарфи охири он аст. Шояд таъки ба ин китоб мусанифони китоби «Ўзбек нотаси» («Нотаи ўзбек») ин мақомро дар шакли Бузрук хонда қабул карда-анд. Ба фикри мо, вожаи Бузург дар ҳар ду ҳолат аз забони форсӣ нодуруст хонда шудааст. Сарфи на-зар аз он ки ин вожаро дар забони форсӣ Бузрук низ метавон хонд, дар ин шакл хондан талаффузи қардани он саҳеҳ нест. Ин вожа агар дар байн бо «вов» ояд, онро метавон Бузрук хонд, вале Бузург ба форсӣ бе «вов» навишта мешавад.

Олими машҳури тоҷик Садриддин Айни — яке аз намояндагони зиёи он давр (охири садаи XIX ва ибтидои асри XX), ки бо аънаҳои санъати мақом ошноии хуб дошт ва бевосита дар бисёр ҷорабиниҳои мақом иш-роқ мекард, доир ба «Шашмақом» тадқиқоти зиёд анҷом додааст. Дар як мақолаи ӯ суҳан аз мақомҳо ме-равад, ки дар навбати аввал Рост ба забон гирифта шудааст. Ҷ дар ин на-вишташ вожаи «Бузург»-ро дар шак-

ли дуруст пешниҳод намуудааст. Ин аз он далолат медиҳад, ки то дав-раи наشري китоби В.Успенский ма-қомҳо дар «Шашмақом» тартиби ди-гар дошта, аз мақоми Рост оғоз ёфта-анд ва Бузург ба Бузрук таъдил на-ёфта будааст.

Тавре ки маълум аст, солҳои 1950-1967 дар Тоҷикистон аз ҷони-би устодони «Шашмақом» Бобокул Файзуллоев, Фазлиддин Шаҳобов ва Шоҳназар Соҳибқоҳ китоби «Шаш-мақом» иборат аз панҷ ҷилд, зери тахрири профессор В.Беляев ва сол-ҳои 1966-1975 дар Ўзбекистон аз ҷони-би академик Юнус Раҷабӣ ша-шчидаи «Шашмақом» зери тахрири Ф. Кароматов рӯйи чопро дид. Дар ин нашрҳо номи ҳамма мақомҳо, ба ҷуз Бузург, дуруст қайд гардидаанд. Аз он ки номи мақоми Бузург дар китоби В.Успенский бино ба талаф-фузи ўйғурӣ оварда шуда буд, дар шакли Бузрук боқӣ монд, ки бо тар-зи навишт ва талаффузи забони форсӣ мутобиқат намекунад. Вожаи Бузург дар забони ўйғурӣ дар шак-ли Бозрук талаффуз ва бо алифбои кириллӣ дар шакли Бузрук навишта мешавад.

Шояд ба сабаби он, ки В.Успен-ский, хангоми таълифи китоб, мақо-мҳои тавре ки устодони «Шашма-қом» талаффуз намуудаанд, навишта гирифтааст, устодони мо вақти ба нашр омода кардани китоби «Шаш-мақом»-и нав пайи илҳами номи ма-қомҳо саво ҷӯшиш ба харҷ надода-анд. Ин аст, ки номи яке аз мақомҳо то ҳол, бо шеваи ўйғурӣ, дар шакли Бузрук навишта ва талаффуз карда мешавад. Бо назардошти ин ҳама, пешниҳод ин аст, ки номи ин мақом-ро мо бояд дуруст, дар шакли Бу-зург навишем ва талаффуз намоём.

Абдували АБДУРАШИДОВ, санъатшинос.

ХАНДОХАНД

Қаҳрамонӣ

Зан аз шавҳар пур-сид:
- Дадеш, шумо ҳам ягон қаҳрамонӣ карда метавонед?
Мард дар ҷавоб:
- Бо ту зиндагӣ кардан худаш қаҳрамонист.

Меҳрубонӣ

Мард ба дўстонаш шиква кард:
- Бе зан наметавонам, мефаҳмед! Меҳрубони-ву ғамхорӣ меҳомам...
Дустан:
- Зан ёб, охир!
Мард дар ҷавоб:
- Занам дар кучо зин-дагӣ мекунад?

Шанс

Омўзгор ба талабаҳо гуфт:
- Нафароне, ки баҳои «5» ва «4» мегиранд, ба биҳишт мераванду касе, ки баҳои «3» ва «2» мегирад, ба дўзах ме-афтад.
Талабае аз қафо садо баланд кард:
- Муаллим, шанси зиндаву саломат хатм кардани мактаб вучуд дорад?

Ҳаракат

Зани ҳомилае даст ба шикамаш гузошта, аз зани калонсол пур-сид:
- Хола, шумо ҳаракат кардани фарзандатонро кай аҳсос карда будед?
Зан:
- Вақте ки вай ба кор даромада, зиндагии мустақилонро оғоз на-муд.

Беҳтар

Марде аз дўсташ пурсид:
- Ту чи хел?
Дустан дар ҷавоб:
- Беҳтар...
Мард такрор пурсид:
- Беҳтар аз кай?
Дустан:
- Беҳтараш напурс!

Миёнарав

Пиразане наберааш-ро дуо кард:
-Худо ба ту як шав-ҳари бою бадавлат ди-хад!
Набера дар ҷавоб:
- Бибиҷон, дуо кунед, ки худам бой шавам...
Пиразан:
- О шавҳарат бой бо-шад, аз ҳисобаш хўрда мегарди-дия.
Набера:
- Не, бибиҷон, миёни ману пул миёнарав дар-кор нест!

Таҳияи Раҳимшоҳ ШАРИФЗОДА.

Муаллифи дахҳо дафтари шеър

Муаллифи дахҳо китоби шеър - Чамшед аз шоирони зуллисо-найни Тоҷикистон мебошад.
У киссаҳо ва ҳикояҳои Нави-сандаи халқи Тоҷикистон Фаз-лиддин Муҳаммадиев, шеърҳои Абулқосим Лоҳутӣ, Мирзо Тур-сунода, Лоик Шерали, Гулрух-сор, Бозор Собир, Гулназар, Са-идиалӣ Мамъур, Зулфия Атой, Раъ-нон Зоирдухт ва дигаронро бо маҳорати ба худ хос ба забони ўзбекӣ бағардондааст.

Дар навбати худ бехтарин шеърҳои ин шоири боис-теъдодро шоирони тоҷик, ба мисли Неймати Оташ, Раъ-нон Зоирдухт, Салими Хатлонӣ ба забони тоҷикӣ тарҷу-ма кардаанд.

Чамшед узви Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, барандаи мукофоти ба номи Зуфархон Чавҳарӣ мебо-шад. Ҷро чанде қабл ба узвияти Иттифоқи нависандаго-ни Ўзбекистон пазируфтаанд.

Мо тасмим гирифтём, ки душӯри мавсуфро дар та-рҷумай Неймат Оташ ба шумо пешниҳод намоём.

Бахши адабиёт ва ҳунари «Овози тоҷик».

Чамшед

ГУФТОРАМРО БАСТАН НАБИТВОНИ

Агар дастам бибури, Бигардад сабзу дастонат бибурад. Агар роҳам бибури, Шавад ин роҳ аз нав сабзу роҳи қаччи вичдонат бибурад.

Раҳи фикру ҳаёламро, Ба сад моневе бастан набитвони. Забонам талх, Ба ту бепарда меғўям суҳан, То хешро бинӣ дар оина ва бишноӣ. Суҳанҳои маро, ки обдор асту равон чун об. Ба гирифтад дигар бастан набитвони. Равонам ман ба хешу ҳар нафас аз ман қафо монӣ, Агар ки қоматамро рост гирам чун дарахти сарв Ту меҷасий, ки шохам бишканӣ, аммо набитвони. Дилам чун амр фармояд, суруди тоза мехонам, Ва дардамаро суруди ошкони даҳр месозам. Сурудамро, ки набзи ошқон дар он тапши дорад, Раҳи онро, агар сад хилла сози ҳам, Дигар бастан набитвони. Суҳанҳои чу оташ, эҳтиёт, то насўзи боз, Шавӣ ногаҳ чу хокистар, пушаймонӣ надорад суд. Ту гуфтори маро бастан набитвони. Ки ҳастӣ аз нигоҳи мардумоне нест пўшида. Фақат сағ буданатро ҳеч кас бар ту намеғўяд. Ту чашмамо, Нигоҳамро дигар бастан набитвони.

БАЛЛАДА ДАР СИТОИШИ УҚОБ

Уқобе гирия дорад, зору маҳзун аст, Нигоҳаш сўйи гардун, сўйи дашту кўху хомун аст, Параш гулгун, Ва болаш ғарқа дар хун аст. Ва он рўзе, Ки рўйи қуллае биншаста буд ором, Тавоно муштҳои қисмати шумаш, Баногоҳ зарба зад бар шонаҳои ӯ. Ва уясту дигар ин кунчи зиндон аст Ва хайли мардуми бар ӯ тамошогар. Намедонад, Чи сон бо макру бо хилла, Варо бар дом бигрифтанд. Ба одамҳо чаро бинмуд ӯ бовар... Ва ўву боғи ҳайвонот, Уқобе гашта дастомўз, Биҳоҳад пар занад, озод гардад, рах қушояд сўйи гардунҳо, Вале охир кучо он дар?... Нигоҳи изтиробомези ӯ ҳар лаҳза мебинад, Ба як сў серу тан бар офтобе дода чанде муш, Ба як сў хар, Ба як сў шери аз шерии худ музтар. Миёни зотҳои паст Ба ин хориву ин зорӣ Чи сон ӯ метавонад зист? Вучудаш мекунад исён Ва худро мезанад бо хашм бар девор, Сари ўву тани ӯ мешавад хушор. Ва ин сон аз хиёнат қасд мегирад, Ва худро аз табоҳӣ мекунад озод. Видоъ ӯ мекунад бо зиндагӣ лекин, Миёни дидагонаш ҷовидонӣ акс мебандад диёри дилрабоияш - кўх.

Тарҷумай Неймати ОТАШ.

Аваллаш дар сах.3.

Ягон чиз харида меҳурӣ, - меғуфту ба киса-шон меандохт.

Агар рад кунанд, меран-чид. Вале худӣ па-дар дар коргоҳ ё кўча бе оилааш чизе намеҳурд. Агар сикхабоб ё санбўса тановул намояд, хатман ба-рои ахли оилааш меовард. - Имрўз ҳам-роҳи дўстам санб-ўса хўрдем. Бе шумо аз гу-лўям нагузашт, - гўён сан-бўсаҳои гармро ба дасти модараш меод.

Холо падар дар беморхо-на хобидааст. Модар дар назди ўст. Агар падараш дар хона мебуд, намегузошт, ки фарзадонаш дар кўча со-тҳои зиёд интизорӣ авто-бус бошанд. Ҷ ухатман моши-ни ҳамдеҳашонро киро карда, онхоро ба хона ме-бурд. Борҳо шудааст, ки ба-рои хидматаш ронанда пул гирифтанд намеҳост. Вале па-дараш маҷбур мекард, ки пулро гирад.

Оилаи аёлманд аст, - меғуфт падар дар ғайбаш. - Чанд нафар дастнигари ўянд. Барака ёбад, вақти гуфтаам, моро ба ҷойи дил-хоҳамон мебард. - Дада, шумо ба вай ҳам

зиёд пул медиҳед-дия, - ме-ғуфт баъзан Фаришта. - Майлаш, барои рўзго-раш сарф мекунад, ба мо ҳам савобаш мерасад. Пас аз ин агар ба мехмони ё хонаи модаркалонаш ра-ванд, падараш аз ҳама хоҳиш мекард, ки аз мошин фаро-

Биёед, савор шавед, ман ҳам хона меравам. - Не, амак, ҳозир мошин меояд... - Биё, қиян, роҳам ҳамон тараф, илтимос, савор ша-ветон. Додарчааш зуд дари мо-шинро ку-шода савор шуд. Фа-ришта низ ба мошин нишаст.

Саломати падарат хуб? - пур-сид ронанда. - Раҳмат, нагаз, пагоҳ ба хона барме-гаштагистанд... Раҳорах андешаву фик-рҳои зиёд дар сараш ҷарх за-дан. «Ҳаққи хидмати ро-нандаро надодан убол аст» гуфтани падараш ба ёдаш меомад. Агар пулро ба ро-нанда диҳад, пагоҳ ба мак-таб рафта наметавонад...

Ба падарат саломии маро расон, қиян, - гуфт ронанда. - Раҳмат, амак... Фаришта номаълум пули панҷазорсумаро, ки дар даст саҳт қагида буд, миё-ни ду нишастҳои пеш, дар паҳлӯи ронанда гузошта, аз мошин фаромад.

Фарзона ХАМИДОВА, донишҷўй.

Санҷиши қалам

янд. Баъд ҳаққи хизмати ро-нандаро ба ҷувздони мошин меандохт. - Ойит, пиёда равем, - гуфтани додаркаш ўро аз олами ҳаёлот ба худ овард. - Рафтем, - гуфта аз да-сти ӯ маҳкамтар дошт. «Чаро ҳамин фикр барвақ-ттар ба сарам наомад», аз дил гузаронд Фаришта. Агар баробари аз кўдакистон ба-ромадан пиёда меафтем, аллақай роҳи бисёрро тай менамудем. - Ҳа, қиян, ба хона ме-равӣ? Фаришта овози шиносро шундида ба қафо нигарист. Ҳамон ронандае, ки падараш меҳрубонӣ менамуд, мошин-ро назди онҳо нигоҳ дошта буд. - Ассалому алейкум.

Дар доираи Рўзҳои маданияти Чопон дар Ҷумҳурии Ўзбекистон, ки ба қарибӣ шуда гузашт, дар Корвонсароии байналхалқии маданияи Иқоу Хиряяма намоиши асарҳои баде-иву либосҳои миллий ва асбоби ашӯҳои хоси мардуми Чопон барпо гардид. Ҳамчунин филмҳои бадеиву аниматсионии «Wanko» ва «Pop In Q»-и ҷопонӣ бо субтитри русӣ ба тамошобинон ҳавола шуд.

Ақсардор: Р. ГАЛЕЕВ.

САДБАРГИ СУРҲ

(Тамсил)

Садбарги сурхро хостанд дар замине кишт кунанд, ки он ҷо ҷуворимакка парварии мекардан. Баробари маскани хешро дар байни макказор дидан, дасту пойи гули хушбўю зебо суфт шуда, як ҳисси наведмӣ вучудшаро фаро гирифт. Худ ба худ хунгосзонан бо овози паст гирия мекарду дар худ мепенд. Медонист, ки ҷуворимаккаро хангоми гардолудшавӣ аст. Дар ин хангом ранги сурхи кирмизияшро аз даст медиҳаду ба худ як ранги нимзарду нимсурхи заъфаронӣ меги-рад. Ҷуворимакка бошад, хеле аз ҳамнишини худ кано-атманд ва хурсанд буд, чун мақсади деҳқони ботаҷ-риба низ ҳамин буд, ки ранги сурхи гули садбарг ба донаи зарди ҷуворимакка гузарад, ба ин васила аз ҳисоби донаҳои нимзарду нимсурх бозоршар обод кунанд. Бо мурури вақт ҳосили донаҳои калон-калонӣ ҷуворимакка кам-кам бо ранги сурх омезиш ёфта, дар байни дигар галладонаҳо обрўю эйтибор пайдо ме-кард. Лекин садбарги сурх бошад хусну тароваташро ҳар лаҳза боӣ методу барғҳои зебову алвонияш зард мешуданд. Ин талафотро ҳама мидиданду касе ба ин аҳамият намеод.

Деҳқон коркарди байни ҷўяқхоро мегузаронд, зар-минро нарм мекард, беҳи ҳар як ҷуворимаккаро бо гизо таъмин менамуд. Аммо ба ҳолати табоҳи садбар-ги сурх касе аҳамият намеод. Ҳар лаҳза марг инти-зораш буд. Барғҳои мерехтанд. Аз зебоие, ки ба-ҳор ба ӯ ҳадя карда буд, нишон намонда буд. Сад-барг худ ба худ зери лаб пичирсон мезад, ки боз ба-роҳи шир-шири борони найсонро Яздони пок баро-йи бармегардонда бошад? Шарфаи пойҳои барза-говҳои ҷўфт ба гўш мерасид. Охири умеди гули зебо ба омоч буд, ки шояд аз решааш бардошта, ба сари ҷўяқ бароварда бутлоқи бадбўеро мемонд, ки нафас ка-шидани кас ғайри имкон буд. Ҷуворимакка оксигенро ба худ кашада, ҳавои муҳитро захролуд мекард, ки табииати садбарг баръакси ин буд. Гули сурх таҳамму-ли як лаҳза ин табаддулотӣ табиятро надошту танҳо ба Худованд илтиҳо мекард.

Парвардигоро, ман як гули зебою муаттар будам. Баҳори нозанин бо тамоми таровату зебоиҳояш маро дар қанори хеш гирифтву обу гизоям дод. Ҷаззобтару дилангезтар шудам. Маро аз луфту марҳамати худ бе-бахра магардон. Ту худ қодирӣ, маро аз ин бунбасти умр раҳо бикун. - Дар ҳаҷми вақт воқеаи ғайриҷашмдошт рўй дод. Решаи нимҷони буттаи гулро омоч қанда ба сари ҷўяқ бароварда монд. Деҳқон бо каландаш пеши ҷўяқхо-ро қушода меафту алафҳое, ки омоч баровардааст, бо нўги белчааш ба даруни об мепартофт. Буттаи гул низ ба ҷўйбор афтид. Дар даруни оби зулут гул хур-сандӣ мекард, ташнагиашро мешикаст, гўйӣ парубол мекушод. Дар ҳаҷми вақт дасте ба сўйи буттаи гул дароз шуду аз ҷўйи об берунаш овард. Дар ҳаҷми наздиқиро боге нашўнамо дошт. Даст садбарги сур-хро дар боғ шинорд. Бо мурури вақт садбарг чашми ҳар бинандаро бо гулҳои сурху кирмизияш ба рабу-дан сар кард. Як андак монда буд, ки гул ҳазон гар-дад. Ин кори тақдир буд ё тақдирчунбон?

Саодат САНГИНОВА.

Вилоти СУРҲОНДАРЁ.

Овози тоҷик

МУАССИСЛАР: Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Қонунчилик палатаси Кенгаши, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси. Тоҷик тилида нашр этилади.

Сармуҳаррир Шерпўлод ВАКИЛОВ

Рўзнома ҳафтае ду маротиба: рўзҳои чоршанбе ва шанбе чоп мешавад.

Рўзнома дар компютерхонаи идора ҳарфчинӣ ва саҳифабандӣ гардид.

Хатми нақри бадеӣ, очерку мақола аз 5 саҳифан чоғиди интервалӣ ва шеър аз 50 микравъ зиёд бошад, идора қабул намекунад. Рўзнома ба мақбули интишорнашуда ҷавоб намегардонад. Рўзнома 25 июни соли 2008 дар Оҷонси матбуот ва ахбороти Ўзбекистон таҳри рақами 0003 ба рўйҳат гирифта шудааст. ISSN 2010-7757. Индекси нашр — 170. Фармоиши 2 Г-725. Адади нашр 4716 ҳаҷм 2 ҷузъи чоғӣ. Усули нашр — офсет, андозаи А-2. 1 2 3 4 5 6

Суратхисоби мо дар бонк: С/Ҳ 20212000300101767001, МҲО 00417. Филиали Автотранспорти бонки ДСТ-и «АСАКА» дар шаҳри Тошканд. Мухаррири навбатдор: Г. Кабирова. Мувофиқи ҷадвал — 21.30. Ба чоп супурда шуд — 22.30.

Нишонии мо: 100000 ш. Тошканд, кўчаи Матбуотчилар, 32. Телефонҳо: қабулгоҳ: 233 - 82 - 83; Котибот 233 - 83 - 35. Факс: 233-237-30. сайт http://ovozitojik.uz/, e-mail: ovozitojik@mail.uz, ovozitojik@list.ru. Индекси обуна 170. Матбааи табуи нашри Ширкати саҳомии «Шарк». Нишонии қорхона: кўчаи Буюк Турон, хонаи 41.